

Neznosna lahkotnost prenove mest

BARBARA VERLIČ DEKLEVA
Inštitut za sociologijo
Ljubljana

UDK: 316.334.56 : 711.4
Stručni rad
Priljeno: 15. 03. 1990.

Ovaj tekst se bavi problemima produkcije društvene okoline i odlučivanja o u-potrebi prostora, te određenjima fenomena »urbanosti« kod raznih autora (Marx, Weber, Durkheim, Park itd).

Centralna tema rada je sama problematika obnove gradskih središta koja se obrađuje prezentiranjem različitih pristupa obnovi, njihovih prednosti i nedostataka. Autorica ukazuje kako monopol i dominacija, rast, razvoj, interes i moć utječu na pristup obnovi gradskih središta. Po autoričinom mišljenju u Jugoslaviji ne prevladavaju ni tržišne potrebe koje zahtjevaju poslovni karakter gradskih središta niti zahtjevi stanovništva za podizanje kvalitete življenja u gradskim središtima već prevladava »privatizacija« kao izraz političkog monopola što kao posljedicu ima da je glavno obilježje gradskih središta mnogih jugoslavenskih gradova prostorna jednodimenzionalnost i monofunkcionalizam.

Razvoj in spremembe mestnih centrov so v desetletjih po drugi vojni nedvomno med najbolj značilnimi, pa tudi kontroverznimi pojavi sodobne urbanizacije v svetu, posebno v Evropi in ZDA. Pojavili so se v značilnih, za vsako deželo tipičnih, periodičnih valovih, ki so sledili urbanemu prestrukturiranju dejavnosti v teh mestnih regijah.

Mahoma dosledno slabi socialni in humani rezultati večine prenovitvenih posegov (citizacija, razseljevanje, segregacija) so vzbudili mnogo interesa za proučevanje tega pojava, pa tudi nezadovoljenost z dosedanjimi tolmačenji socialnih in ekonomskih procesov v urbanih središčih.

Dokaj parcialni strokovni pogledi na probleme mesta kot kulturne dediščine, mesto-prostor bivanja ter mesto-prostor dejavnosti, niso povezali, v prenovitvenih planih tistih ukrepov ali stičnih točk, ki bi utegnile premoščati prepogosto enostranske rešitve.

Nenazadnje gre tudi za pomanjkanje demokratičnega dialoga med politiko in stroko ter javnostjo, kot med različnimi strokami. Navkljub relevantnim pogledom posameznih strokovnjakov pri nas na tem področju, do danes nimamo organizacije, ki bi združevala različne discipline in sodelovala v vse pogostejših posegih v žive strukture mestnih centrov. Tako še mnogo bolj, kot v sintezi strokovnih spoznanj, zaostajamo v organizaciji in izdelavi primernejših strategij izvajanja prenove v mestih, predvsem starih jedrih.

Statusni in materialni položaj različnih socialnih skupin, ki se vključujejo v prenavo, ni enak, niti imajo enako moč; zato ne nastopajo kot enakopravni partnerji. Na nivoju mestne politike nimamo strategije, v kateri bi te subjekte poenotili v delovanju, ne pa zgolj normativno in jim tako omogočili participacijo v odločanju o bodočem razvoju mesta.

V svoji tezi poskušam združiti vsaj dva pristopa k problemu prenove – analizo regionalnega razvoja dejavnosti v celoviti urbani strukturi in njegovo socialno–družbeno vsebino, predvsem problem produkcije družbenega okolja ter odločanja o uporabi prostora.

Pomembno mi je bilo razumeti univerzalne lastnosti procesa, ki ni le kontroverzen, ampak predstavlja neizbežen kulturno evolucijski člen v strukturi ekonomskega in družbenega razvoja znotraj urbanih sistemov. V tej luči so nezadostne, čeprav relevantne ugotovitve, da gre zgolj za prevlado ekonomsko ali politično močnejših subjektov nad nemočnimi prebivalci.

Prioritete, ki so (politično ali drugače) dane nekaterim dejavnostim v prenovi, so posledica nekompromisne, življenske potrebe za novimi lokacijami tistih dejavnosti, brez katerih se dotedanja rastoča proizvodnja ne bi mogla več odvijati. In brez njih tudi ne prestrukturiranje dotedanjih dejavnosti v mestu.

Vprašanje torej ni zgolj v dilemi prioritete, ampak predvsem v sprejemljivejših oblikah operacionalizacije rešitev, odpiranju prostora za »več« in različne sogovornike, v iskanju boljših kompromisov, če ne že kar odpiranju poti za demokratične rešitve, ki pa so nujno dolgoročneje od samih urbanističnih posegov. Gre tudi za preseganje fizičnega determinizma družbenih pojavov, ki je močno prisoten v našem urbanizmu, n.pr. v ideji sosesk.

Brez pravega razumnega razloga se mi zde namreč doseđanje enostranske rešitve, kjer se prostoru namenja zgolj le ena funkcija (poslovno, bivanjska, trgovska), saj večina ostalih funkcij v centru prve v ničemer ne ogroža, obratno, dominantna dejavnost to šele postane ob obstoju ostalih; tu mislim predvsem na bivanjsko, turistično, kulturno in družabno vlogo centralnih mestnih območij, ki so med ostalim tudi dimenzije javne dostopnosti (kontrol) prostora ter razvoja demokratičnega odločanja vseh uporabnikov. Končni smoter takšnih posegov je zviševanje družbenega ter fizičnega standarda vseh uporabnikov prostora, predvsem pa stanovalcev. Cilj je torej doseči kvaliteto življenskega okolja, ne zgolj bivanja.

Mislím da se zaradi parcialnih pogledov ali monopolnega položaja izvajalcev često dogaja, da niti ne iščemo kompatibilnih dejavnosti, ki bi jih centralna mestna območja lahko integrirala v svoji razvojni strategiji.

Da z demokratičnim odločanjem nekaj ni prav, ko gre za odločitve o uporabi urbanih struktur centra, so opozorili ne le socialni konflikti ob posegih v mesta USA in Evrope, pač pa mnogi analitiki različnih disciplin, ki jih je problem vznemiril (M. Andersen, H. Gans, Fainstein, R. Friedland, J. Jacobs, R. Dahl). Tako Andersen ugotavlja (*The Federal Bulldozer*, 1964), da se je večina federalnih sredstev, ki so bila porabljena za čiščenje in pripravo zemljišč, pretočila v korist investitorjev, medtem ko za reševanje problemov prebivalstva ni bilo dovolj sredstev. Vprašanje je prav tako, v kolikšni meri so ekonomsko upravičena obsežnejša rušenja. H. Molotch (*The City as a Growth Machine*, 1976) analizira dinamično rast nekaterih centralnih mest regij, ki nekontrolirano posegajo v prostor ter spreminjajo vlogo in nemembnost centra. J. Jacobs opozarja (*The Death and Life of American Cities*, 1961) na "razbijanje socialnih mrež" v dotedaj heterogenih predelih mesta, ki se po prenovi nadomeščajo z hladno logiko enodimenzionalnih, formalnih odnosov v oskrbi ter socialno segregiranih območij, kar ruši kvaliteto življenja.

Teoretično najbolj vznemirljiva je ugotovitev R. Friedlanda (*Power and Crisis in the City*, 1983)¹, da je demokracija le predpogoj za javno in kontrolirano sodelovanje vseh prizadetih skupin; da pa je za ustrežnejše planske odločitve potrebno zagotoviti rešitve znotraj razvojne politike mest, ki bodo upoštevale vitalne interese posameznih družbenih skupin. Poleg demokratičnega okolja potrebujemo torej tudi analizo interesov prizadetih socialnih in ekonomskih subjektov (Castells, Pahl, Saunders, Rogić); šele ob upoštevanju teh je smiselno izdelovati alternativne programe posegov, ki bodo predmet odločanja.

Lahko bi k temu dodali, ker ni samo po sebi umevno, da za slednje potrebujemo neodvisno strokovno institucijo ter izvajalce.

V Jugoslaviji se je o prenovi najprej govorilo predvsem z umetnostno - zgodovinske, arheološke ali etnološke problematike (I. Babić, I. Maroević, R. Ivančević, J. Marasović, D. Pašić, M. Freljih, N. Šumi, P. Fister, J. Bogataj, S. Bernik), da bi se, poleg jedra urbanistov in arhitektov (J. Lenard, F. Kritovac, D. Blagajne, B. Reichenberg in številni drugi), predvsem po letu 1975, v problematiko vključili tudi ekonomisti in sociologi (R. Jakhel, M. Prelog, B. Rotar, K. Petovar, I. Rogić, V. Lay, O. Čaldarović, P. Gantar, B. Verlič, S. Vujović, D. Seferagić).

Če prvi povdarjajo predvsem kulturne in zgodovinske prvine, in drugi socialne potrebe ter kvaliteto bivanja prebivalcev, je obema skupno izhodišče kulturne ter socialne kontinuitete, ki naj bo osnovni temelj v novih, humanejših posegih v skupni prostor. Zato je nujna reakcentualizacija razvoja od industrijske tercijalizacije (paleoindustrializacija: Rogić, 1986, 87, 88) mest k dvigovanju kvalitete bivanja prebivalcev ter "kulturne" ponudbe različnih, kompatibilnih dejavnosti z odpiranjem prostora heterogenim inicijativam.

Kritika dosedanje prakse "nove urbanizacije" (Jakhel, 1976), rezanja kulturnih korenin v civilizacijskem pomenu, rušenja in še bolj, zanemarjanje kulturne ter socialne vsebine (značajan za to je Rogićev uvod v študijo Dubrovnika, 1986), so tisti temelji, ki vsaj v stroki, obetajo kompleksnejše pristope k prenovi mest.

Dileme mestnega razvoja

Ena zelo očitnih manifestacij razvoja in sprememb mesta je transformacija mestnih funkcij, ki se v prostor pogosto uvajajo preko projektov prenove ali rekonstrukcije. S tem ne mislimo le na stara mestna jedra, ampak tudi na druge, že poseljene predele mesta, posebno v centralnih območjih.

Spremembe v funkcijah centra so pogojene s celotnim konceptom razvoja mestnih dejavnosti in tudi z tipom razvoja perifernih delov urbanega sistema. Zato so prav procesi prenove² in kritika pristopov k problemom ena osrednjih tem v delih avtorjev, ki se ukvarjajo s razvojem urbanih središč, oziroma tudi širše, z urbano sociologijo.

Moja prvotna logična teza je bila, da do večjih prenovitvenih posegov prihaja tam, kjer obstajajo znatne razlike v ravni urbane kvalitete življenja, pri čemer se omejujem na

¹ V njegovi kritiki R. Dahlovih ugotovitev o demokratičnem odločanju v primeru prenove mesta New Haven (*Who Governs*, 1961)

² Definicija prenove: »Mestna prenova je proces spreminjanja in prilagajanja zastarele mestne strukture in podobe sodobnim (razvojnim) potrebam mesta«. Vključuje torej asanacijo objektov, infrastrukture, novo gradnjo in spremembe namembnosti (Verlič »Sociološke in ekonomske razsežnosti prenove«, 1982, str. 4-6, ISU).

kvaliteto bivalnih pogojev. Ti pogoji vključujejo stanovanja, infrastrukturno opremljenost okolja ter oskrbo prebivalcev. Oskrba vključuje prehrano, prevoz, komunikacije ter usluge osnovnih družbenih dejavnosti varstva, šolstva, zdravstva itd.

Podatki (Raziskava Kvalitete življenja, 1986-9, ISU) pa so nakazali, da do prenove (izenačevanje razlik v standardu) prihaja šele na določeni stopnji urbanega razvoja, kjer se regionalne in socialne razlike v dostopu do skupnih dobrin prebivalcev zmanjšujejo čeprav še obstajajo. Iz tega izpeljujem hipotezo, da v pogojih relativne nerazvitosti toleriramo večje razlike v urbanih strukturi, kot v fazi razvitosti, da pa se to ne odraža tudi na socialnem področju. Zanj so mnogo bolj, kot splošne industrijsko-urbanizacijske tendence, značilne razlike v vrednostni naravnosti družbenega sistema, n. pr. pri toleriranju družbenih razlik.

Tako v Evropi dosegamo mnogo manjše socialne razlike (Švedski model) kot v Ameriki, medtem ko v socialističnih deželah beležimo, navkljub visoki socialni varnosti, zaradi gospodarskih deformacij, razkol tudi v socialno-družbenem standardu večinskega sloja prebivalstva (Tomc, Pešec, Rus, KŽ 1984, 1987). Z opadanjem družbenega standarda se nam, tako kot v deželah tretjega sveta, povečuje delež marginaliziranega ali drugače depriviranega prebivalstva.

Želim pa opozoriti tudi na univerzalnost pojava prenove in zato iščem v prvi fazi tiste značilnosti, ki so skupne večjemu številu primerov. Prav preko teh značilnosti (ne pa zgolj norm za usmerjanje posegov v prostor) želim »demistificirati«
pojav sam in ga osveiliti s stališča širših družbenih in ekonomskih vzrokov, ki ga sprožajo. To mi narekuje zahtevo po preseganju dosedanjega pristopa k problemu mestne prenove v praksi; gre za teoretično preseganje pristopov, ki temelje na normativnem in fizičnem determinizmu pojavov v prostoru, to je vzročno-posledičnem povezovanju družbenih pojavov s fizičnimi lastnostmi prostora v urbanih centrih.

Fenomen »urbanosti«

Fenomen urbanosti, razvoj mest in njegove značilnosti so bile predmet proučevanja (interesa) skoraj vseh pomembnih družboslovcev v različnih obdobjih. Vendar, kaj je tisto, kar bi na področju urbane sociologije lahko poimenovali kot specifičen predmet discipline in, ali obstaja samosvoja urbana teorija, ki bi nam bila opora pri proučevanju urbanih pojavov?

Klasiki v družbenih vedah (Marx, Engels, Weber, Durkheim) so se ukvarjali z »urbanim«
fenomenom, vendar pa jih je le-ta zanimal, ne kot samostojem predmet proučevanja, ampak kot partikularna (vendar ne nepomembna), ilustrativna forma organiziranja življenja in produkcije, kjer je bilo žarišče nastanka in kjer so se do ekstreme razvila nasprotja kapitalizma.

Mesto samo, fenomen njegove hitre rasti, je le prostorska forma kapitalističnih proizvodnih odnosov in lokacija konfliktnega razvoja med antagonističnima razredoma (Marx). Vezanost na celovite značilnosti tega družbenega razvojnega koncepta, na njegove odnose, na teorijo družbenega razvoja torej, so tiste bazične teme, ki tvorijo osnovo njihovega znanstvenega teoretičnega proučevanja.

Fenomen urbanosti je le prigodna ilustracija zanje: za Durkheima prostor dezintegracije (tradicionalne) moralne družbene kohezije, za Webra rast racionalnega mišljenja in

Marxa destruktivna erupcija kapitalističnih nasprotij, ki bodo porodila, po inherentni logiki kapitalizma, razvoj socializma. Urbani fenomen je torej zgodovinska forma in objekt proučevanja tistih družbenih odnosov, ki so pomembni za prehod od fevdalizma v kapitalizem zapadnega tipa: mesta so v srednjem veku ne le prekinila z moralo tradicionalnih vezi in podkrepila delitev dela v družbi (urbanizacija kot predpogoj funkcionalne družbene diferenciacije, Durkheim), ampak tudi prelomila fevdalne odnose z »novim duhom« racionalnosti, ki je bil temelj za razvoj podjetništva ter demokratičnih državljanskih pravic (Weber). Marx in Engels vidita v razvoju mest uveljavljanje novih produkcijskih odnosov, za razliko od ruralnih območij (ki se mu v tem pogledu kaže kot »kretenizem vaškega življenja«), kjer prevladujejo fevdalni odnosi.

V razvitih kapitalističnih družbah mesto izgubi to pomembno zgodovinsko tranzitno alokacijsko vlogo, vendar pa ostane pomemben (pred)pogoj – ne pa vzrok – za razvoj drugih družbenih pojavov. N.pr. razvoja razrednega antagonizma, nove forme socialne solidarnosti itd. Marx in Engels opozarjata na formacijo modernega proletarijata, ki se v oblikah svoje vse boljše organiziranosti in koncentracije industrijskih delavcev prvenstveno veže na urbane forme. Pa tudi nasprotno, beda proletariata se je tu udeležila v svojih najbolj ekstremnih pojavih – stanovanjskih slumih, epidemijah, revščini in nepravičnih socialnih razlikah – kot opozarja Engels v svojem stanovanjskem vprašanju.

Razvojne družbene teorije se predpogojno vežejo na razvoj urbanih asociacij, niso pa njihova vzročna posledica – to so temeljni družbeni in produkcijski odnosi. Zato mesta niso predmet proučevanja »per se«, ampak so to procesi v njem in zato tudi nimamo, s stališča klasikov, posebne urbane teorije, ampak razvojne družbene teorije.

Ta stališča so tudi vzrok, da se urbani sociologi redkeje sklicujejo na dela omenjenih avtorjev v smislu dileme »urbanega vprašanja«, čeprav se ne izognejo njihovim drugim relevantnim ugotovitvam; posebno pomembna so izhodišča in ugotovitve Webra o politični dominaciji in socialni stratifikaciji, ki tvorita osnovo za konceptualizacijo mesta kot sistema alokacije modernih razvojnih družbenih resursov (Saunders, 1981:12-14). Pomembne so prav tako Marxove teze o socialni reprodukciji in razredni borbi kot izhodiščih za novo politično ekonomijo urbanizma (prav tam,).

Večina avtorjev liberalne (zapadne) ter neomarksistične struje v urbani sociologiji (Castells, Lefebvre, Fainstein, Saunders, Friedland) črpa na tak ali drugačen način tudi iz del omenjenih avtorjev (poleg drugih nemških klasikov in kasnejše Chicaške šole, glej Čaldarović, 1985), čeprav še tako selektivno. Značilnost teh teoretičnih razmišljanj je tudi v tem, da se več pozornosti posveča družbenim gibanjem in konfliktom, ki praviloma obstajajo izven antagonizma samega produkcijskega procesa (Castells – kolektivna potrošnja, redistribucija resursov itd.) Vendar, za moderno urbano sociologijo še vedno obstaja aktualna dilema o lastnem predmetu proučevanja in izvorni teoriji – navkljub dejstvu, da moderni koncepti znanosti brišejo meje med klasičnimi disciplinami.

»Sposojanje« teorij in metod proučevanja, da bi se osvetlili zgolj specifični analitski aspekti nekega družbenega fenomena, je značilnost novejše urbane sociologije, karkoli že ta proučuje (lokalne skupnosti, socialna urbana gibanja, ekološke dileme razvoja, prenove, prostorsko – stanovanjsko – segregacijo): temu podleže tudi moja analiza sprememb urbanih centrov, ne glede na to, da se še vedno oslanjam na marksistični pristop – ne toliko v usmerjenosti na dialektiko razrednega ali kapitalskega antagonizma – kot v povdarjanju celovitosti pristopa ter globalnih, bistvenih oznak družbenega produkcijskega

odnosa; vse dokler bo družbena organizacija odvisna od rezultatov produkcije, bo karakter teh odnosov dejstvo in antagonizem v socialni praksi. To pa ne pomeni, da se moramo odreči zahtevam po humanizaciji prostora, po upoštevanju socialnih potreb. Rast in ekonomski razvoj sama posebi še ne bosta realizirala socialnih zahtev in rešila tega imenante-nega nasprotja. Potrebna je torej zavestna akcija, tudi v kontroli, regulaciji ekonomskega razvoja.

Za ta odnos, kot pravi Touraine, je še vedno značilen obstoj alienacije – ne toliko produkcijskih sredstev in viška vrednosti – ampak vpliva in moči družbenih gibanj (skupin), da spremene svoj položaj v povsem konkretnih vprašanjih. N.pr. v dostopu in pridobivanju virov za stanovanja, uporabo urbanega prostora (javne in stavbne strukture), dostop do redkih dobrin (prirodnih, ekoloških pogojev bivanja) in ne nazadnje, v kontroli redistribucije skupnih družbenih dobrin, katere del je širša socialna politika (Titmuss).

Ne gre torej za to, da urbanizacija proizvaja socialne antagonizme, alienacijo, revščino, ampak da upravljanje kompleksnih industrijskih družb (ali lastnina sredstev) v značilnem produkcijskem odnosu še zmeraj sproža neenakosti in probleme, ki se v urbanih sistemih koncentrirajo in konfliktno razrešujejo. Gre torej za sovplivanje med formami prostorskega bivanja, kjer je prostor sam omejena dobrina in socialnimi procesi v njem (prodobneje je temo obdelal Gantar, 1985).

To sovplivanje, raje kot zgolj refleksija bazičnih produkcijskih odnosov, je specifičnim urbane sociologije, saj problem sam osvetljuje s specifičnih prostorskih aspektov.³

Kolikor marksizem je potentna globalna teorija kapitalizma, pa je njegova aplikacija na povsem specifične pojavne oblike v modernih industrijskih družbah v omejenem časovnem razponu vsaj nezadostna (kot pri Jakhlu n.pr. glej drugo temo prvega poglavja.), da bi pojasnila pojav še kako drugače – za akcijo in planiranje n.pr. – kot v njegovi bistveni, dolgoročni zgodovinski perspektivi.

Še posebno, ker se konfliktnost prenaša vse bolj na neproduktivno sfero odločanja in organiziranja življenja.

Saundersonova primerjava obeh metod je produktivna: Weber v svojem (induktivnem) pristopu, ki je Marxu (retroduktivni pristop) diametralno nasproten, poudarja partikularnost in posebnost fenomena (tudi specifično urbanega), ki jo nato po logičnem principu združuje v koherentno teoretsko koncepcijo. Tako raje, »kot da združuje znanstveno analizo s politično prakso, ostro obe loči, kot loči dejstva in vrednote« (Saunders, 1981:25).

Posameznikova akcija in njegova zavest sta mu tako inspiracija za socialno analizo, ne le personifikacija objektivnih odnosov. To Webra, kot sama razumem razliko, nujno vodi v pragmatično analizo, ki se je tako močno razvila v današnjih zapadnih družbah. Zdi pa se logično, da ne gre zgolj za diametralnost metod, ampak, paradoksalno, za kompatibilnost spoznanj o specifičnem problemu, znotraj različnih globalnih razvojnih teorij.⁴

»Korelacije in generalizacije ne razložijo ničesar, če ne uspemo razumeti kaj leži za njimi (vzrok, motiv, zavest, statusni odnosi, op.avt.) prav tako kot subjektivni pomen

³ Moderne znanosti se ne razlikujejo toliko po lastnem predmetu proučevanja in specifičnih metodah, ampak v novih osvetlitvah in spoznanjih o (skupnega) problemu, ki niso spoznanja drugih disciplin. Pove ali razloži nam nekaj novega ali na drug način osvetli problem.

⁴ Rast razrednih nasprotij, rast novih oblik solidarnosti, modernizacija

ne koristi, če ne moremo predvideti tipične vzorce (patterns) ljudskih akcij.« (Saunders, 1981:27).

Še tako logične in razumne razlage pa so vendarle zgolj verjetnost, **ne pa že končni dokaz**, da se bo nekaj zgodilo in da se bo zgodilo prav na določen način. Generalizacije iz posameznih, zgodovinsko enkratnih dogodkov, nam pomagajo opredeliti modele akcij (po Webru idealni tipi) in tipičnih vendenjskih motivov, preko katerih lažje razumemo družbene fenomene, zato jih tudi znanstveno »kontroliramo« – da bi jih lahko družbeno, kot skupnost, planirali ter regulirali. Ne le v idološkem pomenu znanosti, ki razlaga ter opravičuje družbene forme, ampak kot zavestna akcija po smotrnejši, humanejši uporabi prostora, ki je skupina in nezamenljiva dobrina.

Humana ekologija, kot šola (Univ. of Chicago) urbane analize, je proizvedla (med obema vojnama) prvo urbano socialno teorijo, katere objekt proučevanja so bile zakonitosti v razvoju mest. V ospredju je bil predvsem fenomen urbane rasti, torej tistega procesa, ki je spremljal bistvene strukturne spremembe družbe in načina življenja ljudi v tem stoletju.

Prepoznavanje vzorcev urbane rasti, ki olajšajo analizo urbane (pre)strukturacije, je eden pomembnejših in tudi trajnih dosežkov te šole (R. Park, L. Wirth, R. McKenzie, Burgess).

Humana ekologija se je torej usmerila na proučevanje edaptacije humane sredine (človekove narave, lokalne skupnosti) na njeno okolje; na odnos med človeško naravo in moralnimi (socialnimi) omejitvami v novem, heterogenem in diferenciranem urbanem okolju. Prav tu (v definiranju tega odnosa) leže istočasno tudi koreni za njeno kritiko: urbana sredina je prav tako produkt humanih naporov in teženj, da si okolje podredi ali organizira skupnost (community). Gre torej za sovplivanje, ne zgolj za podrejenost ali zgolj za vzročno posledične (biološko determinirane) odnose.

Kolikor je družbena skupnost zgolj teoretični problem, ostaja tudi predmet drugih disciplin, če pa jo gledamo zgolj kot urbane, konkretne forme življenja v svojih tipičnih vzorcih, smo pridobili le predmet konkretnega proučevanja ob možnostih aplikacije tudi drugih družbenih teorij. Parkova teorija nedvomno črpa iz bogate evropske zakladnice družboslovnih spoznanj Simmela, Spencerja, predvsem pa tudi Durkheima in Darwina (Saunders, 1981:50). Odnos med subjektivnimi, nekontroliranimi in nekoordiniranimi hotenji posameznika ter skupnimi, socialno kontroliranimi formami se udejani šele v družbi, ki posamična hotenja integrira v skupno moralno avtoriteto; podredi posameznikovo svobodo (ne totalno) socialni kontroli. Šele na teh predpostavkah je možno zgraditi družbeno teorijo Parkovega pomena podrejenosti osebne svobode skupni vsebinski formi življenja v skupnosti, ki je zanj analitičen in empirijski konstrukt, kar je nedvomno kontradikcija, na katero opozarjajo kritiki, med njimi Saunders.

Problem družbenosti ostaja, kot je bil tudi za druge analitike, v moralni avtoriteti in obvezah posameznika do skupnosti – v kakšnih vsebinskih in fizičnih formah – je problem teoretskega koncepta.

Definiranje tega odnosa, kot razlage za evolucijski razvoj, spemembe, dezorganizacijo, kohezijo ali anomijo neke družbe, pa je bilo in ostaja splošen predmet družbenih znanosti (glej dilemo »nove vere« v Daniel Bell: Cultural Contradictions of Capitalism, 1982).

Vendar, Parkova evolucionistična stališča o disorganizaciji, ki istočasno sprošča možnosti za nove, višje forme organizacije in socialne kontrole, so postavila tudi jasno definirana polja ne samo med ruralnim in urbanim, ampak predvsem znotraj rasti urbane strukture same. Nedvomno so opredelilve odnosa med centrom in periferijo, med funkcionalnimi zonami mestnih območij ter vrednost mestnih lokacij tista nova dognanja, ki dajejo pomen razvijanja posebnih disciplin.

Ne glede na (upravičen) kriticizem do teorije Chicaške šole po mojem prav odpiranje teme o funkcionalni in deterministični vlogi povsem specifične ter nehomogene **strukture urbanega fenomena** za kohezijo družbenih procesov v industrijskih družbah opravičuje pomen posebne discipline. Prav zato, ker producira nova spoznanja o pogojenostih in omejitvah družbenih procesov znotraj urbanih struktur nove industrijske družbe.

Dokler se je prvenstveno govorilo o urbanem zgolj kot o nasprotju ruralnega, kot o kritiki »nehumaniziranega« prostora, je mestni aglomerat vzbujal, bolj kot predmet znanstvenega zanimanja, emocionalne predsodke in odpore do procesa (izgubljanje vezi z naravo, družino), ki je nujnost ter zgodovinsko dejstvo za nekatere predele sveta. V kolikor je nujnost, je pomembno, da postane tudi predmet socialne kontrole družbe, ki pa ni možna brez znanstvene analize. V tem, raje kot v sami dovršenosti teorije⁵, vidim pomen urbane-humane ekologije, ki je šele ob emocionalnem in faktučnem sprejemanju urbanega opozorila tudi na strukturo in pomene fenomena samega.

Še vse do danes, urbano ostaja empirična realnost, ki pa ni zaokrožena v analitično kategorijo. Kaj je mesto, kaj so njegovi konstitutivni elementi, značilne institucionalne strukture ter odnosi, o tem je še vedno moč razpravljati na več načinov. Tako tudi Park in še več McKenzie lucidno analizira urbano strukturo, manj uspešno pa jo uspe teoretično interpretirati.

Ta dilema urbane teoretske interpretacije, ostaja odprta vse do danes – bodisi, ker se analitiki vključujejo v globalne razvojne teorije in so jim urbani fenomeni zgolj ilustrativni empirični dokazi; ali ker še ne znamo fenomena dovolj dobro analizirati in pristane mo na parcialnih teorijah socialne vsebine, ali pa determinizmihi biološkega, ekonomskega, ideološkega (Lefebvre) ali strukturalno funkcionalnega (Castells) izvora.

Chicaška škola je odprla nov teren urbanemu fenomenu kot predmetu znanstvene discipline. Njene teorije niso preživele kritike, pač pa mnoge napotile v nova iskanja ali potrdila dvome o pomenu posebne teorije – oboje je vzpodbuda za iskanje novih rešitev.

Zato bi se morali vrniti v korene klasične metodologije, v spoznanjih pa nadaljevati prakso analize in spoznanj prve urbane šole. V sociološki metodologij razpoznavamo dva klasična izvora: Marxa in Webra; prvi je produktiven za analizo bistva globalnega razvoja družbe, kjer ga urbanost zanima zgolj kot forma kapitalskega bistva – razrednih odnosov in alokacije kapitala ter produkcijskih sil. Drugi pa nedvomno odpira možne poti analize mikro urbanih fenomenov, tudi takšnih, ki se pojavljajo izven produkcije.

Dosedanja spoznanja posebne urbane discipline, Weberjanska metodologija ter kritična selekcija novejših (komplementarnih) metod, bodo ne le osvetlila nova spoznanja urbanega fenomena, ampak tudi odprla možnosti za nove teorije. Dokler pa ne bomo dovolj spoznali vse pomenske strukture urbanega (in mislim, da je to še zmeraj dejstvo) ni

⁵ Še posebno v neposrečenem poskusu Parkovega spajanja biologizma in urbanih form – lokalna skupnost kot biotični nivo socialnega življenja

mogoče zaokrožiti urbane sociološke teorije, ki bi preživela svoje kritike. Oziroma, ki ne bi bila v nekem pomenu bolj kot urbana, splošna socialna teorija razvoja (Castells, Lefebvre), ki ji je dimenzija prostorskega argumenta odveč.

Vendar, kjub vsemu preseneča, kako malo pozornosti je bilo do sedaj posvečeno problemu, ki se mi zdi prvotnega pomena. Namreč procesu **same produkcije družbenega (urbanega) prostora ter konsekventno njegovi delitvi in uporabi** (še največ je o tem pisal Lefebvre: Urbana revolucija: 174). Dejstvo je, da je urbani prostor **produkt zavestnega vlaganja kapitala in dela ljudi** (družbenih asociacij), da bi ga osposobili za (čim bolj profitabilne) nove dejavnosti in funkcije na način, ki omogoča **socialno kontrolo** družbenih procesov.⁶

Vendar, grajeni prostor je še mnogo več in prav zato ga ne moremo zvesti le na njegovo vlogo koncentracije kapitala. V grajeni prostor je vpeta tudi zgodovina in kultura generacij, od katerih je vsaka zapustila svoje sledove. Zato so mesta, še vedno in kljub »razumni analizi«, mistični fenomen družbenega, tudi nepredvidljivega dogajanja.

Iz prvega (produkcija urbanega) sledi tudi osnovna distinkcija med ruralnim okoljem, ki ne grajeno, producirano v smislu akumulacije, ki presega reprodukcijo, ampak eksploatirano okolje (primarne dejavnosti). Raje, kot da mu dodajamo nove trajne uporabne vrednosti, mu dodamo le v toliko (prvotno le za reprodukcijo), da še več pridobimo – kar šele omogoča akumulaciji resursov in dela v grajeno urbano strukturo.

Produkcija urbanega družbenega okolja je sine qua non za vse nadaljne forme družbene produkcije in torej tudi delitve dela.⁷ V vsaki nadaljni dejavnosti je vsebovana vrednost prvotnega (prirodna – neenaka vrednost, povečana za investicijo in vrednost dela) urbanega prostora, ki je tako tudi neenakih kvalitet ter količinsko omejen. Možnost uporabe boljšega prostora pomeni privilegij tako v produkciji, kot v kvaliteti bivanja. Družbena delitev tega prostora (proces odločanja) tako nujno odraža najbolj konfliktna socialna razmerja in je prostor stalne borbe. Zato sta prav ta procesa, **produkcija družbenega prostora** (kam, kaj ter koliko vlagamo) in njegova nova uporabnost ter **družbena delitev** (politično odločanje) dve temeljni področji proučevanja urbane sociologije.

Pomembno se zdi prav tako ločiti vsebinske regulatorne mehanizme (planiranje) ter forme odločanja (samoupravljanje, demokracija). Če je za prve pomembna stroka in zavestna (politična) akcija, jih je v drugi potrebno normativno določiti kot pravila igre strategijskega prostora v širšem kontekstu družbenega razvoja. Ni nobenega avtomatizma, ki bi zgolj formam predpostavljaj rešitve vsebinskega značaja.

Urbana središča zgodovinsko predstavljajo največjo alokacijo različnih družbenih resursov, zato je tudi njegova uporabna funkcija mnogotera ter vredna – je pravi »socialni zaklad« in potencial za vedno nove razvojne oblike delovanja. Ne glede na njegovo dejansko izrabljenost je bil in ostaja poželjivi predmet posedovanja in objekt družbenega osvajanja. V njem se torej odvijajo značilni (re)produkcijski socialni procesi, ki so bolj kot predmet konsensa, področje temeljnih socialnih konfliktov. Tem se nismo izognili tudi v socializmu, karkoli že ta pomeni.

⁶ Problem »krize« socializma deloma izhaja tudi iz tega, da ne ustvarja zadostnih količin profita, o katerega delitvi bi se nato lahko pogajali.

⁷ V tem pomenu lahko začnemo razmišljati o urbanem fenomenu v tistem zgodovinskem razdobju, ko si je posameznik pridobil kontrolo nad delom drugih (sužnjelastništvo) in začel vlagati v nove prostorske strukture, ki so omogočile nove dejavnosti (religija, kultura, znanost, kasneje trgovina) na način, ki je zagotavljal privilegiran položaj oblastnikom, torej je omogočal kontrolo nad socialno vsebino.

Teze mestne prenove

Bazično je spoznanje, da je dominantnost ekonomskega interesa izražena s potrebo prestrukturiranja gospodarstva v mestu, posebno v njegovem centru. Mesto iz faze rasti prehaja v organizirano metropolitansko regijo. Dominantnost je namreč očitna, ko primerjamo rezultate posegov v mestne centre v različnih urbanih enotah. Ker torej obstajajo skupne značilnosti v tem, katere družbene skupine imajo vpliv pri sprejemanju planov prenove in podobnosti rezultatov posegov v mestne centre, so primerjave na tem nivoju vendarle možne, ne glede na ostale specifičnosti ali razlike, ki so prav tako prisotne na aplikacijah socialne dejavnosti.

Razlikovati moramo razliko med pojmi, kot so monopol in dominantnost, rast ter razvoj, interes (latentni vpliv) in moč. Monopol sam po sebi izključuje dialog in kompatibilnost (torej tudi demokracijo), medtem ko dominantnost vključuje tudi druge prisotne elemente, vendar opredeljuje do njih značilen odnos – ki je predmet pogajanj, kompromisov.

Rast predvideva kvantitativno povečevanje obstoječega, brez bistvenih sprememb, medtem ko razvoj vključuje bistvene, kvalitativne spremembne v odnosih med družbenimi subjekti.

Prav posebna je relacija med interesom in močjo, ki se ne moreta eden brez drugega aktualizirati v dejanski družbeni vpliv ali konkretno odločitev. Lahko imamo n.pr. moč, ne vemo pa prav dobro, za kaj bi jo uporabili v konkretni situaciji – torej nam ni jasen lasten interes in ne storimo ničesar (značilen primer Ljubljane v zadnjih letih). Obratno se prav na opredelitvi skupnega interesa pogosto formirajo skupine, ker jim manjka, da bi interes aktualizirali, moč za družbeni vpliv.

Za akcijo torej potrebujemo obe dimenziji, prav to pa je problem družbenega planiranja, ki stremi v realizacijo skupnih družbenih ciljev.

Doslej je bila problematika prenove pogosto omejena na kulturno – spomeniške akcije ohranjanja umetniških in tradicionalnih objektov ali pa na vprašanja aplikacije modernih arhitekturnih stilov. Vendar v tej fazi govorimo o jasnem interesu skupin, ne še o akciji. Na drugi strani se je sprememba funkcionalne namembnosti prostora in objektov sprejemala za samo po sebi umevno, oziroma neproblematično, zgolj normativno odločitev. Vendar prav namembnost (kot jo definirajo dominantne družbene skupine, ki imajo moč) v marsičem opredeli bodoči razvoj območja in tudi odnos do ohranjanja kulturne dediščine same. V okviru teh pristopov ostaja upravičena trditev, da je vsak primer prenove specifičen, tako kot je vsak objekt problem za sebe.

Zgolj v tem okviru pa vendarle ni možno odgovoriti na številna vprašanja, ki si jih zastavimo, ko analiziramo vzroke za propad določenih mestnih predelov in še posebno, ko se sprašujemo po bodoči nemembnosti objekta glede na potrebe rastočega mesta.

Nekatere odločitve o uporabi mestnega prostora smo pogojili že s tem, ko smo se odločili (udejanili interes neke, očitno drugačne skupine) o tipu gospodarske ali družbene dejavnosti v urbanem prostoru – saj so nekatere dejavnosti kompatibilne v istem prostoru, druge se izključujejo. Takšne odločitve torej generirajo funkcionalno uporabo prostora, s tem pa v veliki meri pogojujejo odnos uporabnikov do kulturne dediščine.

Najostrejša kritika posegov pri nas je usmerjena prav na rešitve, ki režejo kulturne osnove prebivalcev in mesta (Rogić: 1986, 1987). Nekatere dejavnosti je namreč zelo težko, ne pa nemogoče, vpeljevati tako, da bi spoštovale, kaj šele povdarile vrednost same urbane strukture iz drugega zgodovinskega obdobja, ter integrirale še žive dejavnosti in socialne mreže (Petovar, 1988). **Pomen opredelitve dominantne dejavnosti pogojuje prioriteto investicij v prostoru, definira kriterije za razvojne odločitve o uporabi drugih prostornih enot ter povezav z njimi. Istočasno pa karakter dominantne dejavnosti opredeljuje tudi izbor ostalih, ki s svojo prisotnostjo presegajo formiranje zoniranja ter zagotavljajo heterogenost socialne in ekonomske strukture mestnega območja z uporabniki, izvajalci storitev ter stanovalci.**

Prenova je zato mnogo več, kot ohranjanje zgolj stavbne kulturne dediščine, je civilizacijski tok v evolucijo napredka in višje kvalitete življenja. Prav zaradi tega »nekaj« več pa je tudi predmet mnogoterih interesov, med katerimi se mi zdi kapitalno ekonomski pomemben predvsem zato, ker je običajno najvplivnejši in je ob njem težko izboriti alternative, ki mu niso kompatibilne.

Mnogi projekti prenove, ki so poenostavili zadevo na stvar same stavbne kulture, so propadli, bili so nerealni. Šele javne akcije ter konflikti, ki so blokirali nekatere posege, so pokazali na možne kompromisne rešitve, ki so uspešnejše v socialne pogledu, pa tudi ekonomsko sprejemljive (Covent Garden, akcija Community architecture, prenova italijanskega mestnega predela New Yorka, delno primer Bologne, pri nas morda Budve, Maribora).

Politične dimenzije obširnih projektov strukturnih sprememb mestnega prostora se izražajo v poskusih politične mobilizacije marginalnih socialnih skupin. Prav volitveni glasovi marginalnih skupin v Ameriki se pogosto navajajo med razloge za uspeh demokratske stranke.

Druga politična dimenzija je priložnost za politično promocijo lokalnih funkcionarjev, ki so za to v akciji prenove izkoristili konsenz zelo različnih družbenih skupin.

»Korporacije in sindikati so močni ekonomski faktorji, ki kadar so prisotni v mestu, selektivno prenašajo ekonomske zahteve v politiko.« (Friedland, 1983:3).

Zdi se, da so te značilnosti povezane s sprejemanjem koncepta visoke družbeno-ekonomske rasti, ki ji zavestno ali molče dajemo prioriteto, oziroma jo smatramo za nevprašljivo vrednoto. Nevprašljivo, ker naj bi omogočila reševanje ostalih socialnih problemov.

Kljub splošnim skupnim potezam prenove je moč pričakovati, da se bodo našle v okviru različnih družbenih sistemov drugačne rešitve za ekonomske in socialne konflikte. Če se neenakosti v razvoju ne rešujejo z ekonomsko rastjo,⁸ to še ne pomeni, da se ji moramo odreči. Redistribucija dobrin omogoča tudi drugačne rešitve, prav tako kot n.pr. solidarnostna organizacija pri reševanju skupnih družbenih in osebnih potreb.⁹

⁸ Poveč kot 30 letih uveljavljanja teorije modernizacije (Rostow W. W., 1960) današnje stanje nerazvitih dežel bolj kot kdajkoli dokazuje, da te dežele v relativnem smislu niso postale bolj razvite, za nekatere pa to velja tudi absolutno (E. Mandel, 1970)

⁹ Zagotovitev minimalnega družbenega standarda in socialne varnosti je dandanes ne le zahteva liberalnih krogov ZDA (v nekaterih evropskih deželah je že realizirana) apmak je to postala skupna tema tako v kapitalističnih, kot socialističnih deželah.

Propadanje posameznih mestnih predelov ima torej svoje ekonomsko ozadje, katerega lastnost je, če nekoliko poenostavimo, **da proizvajajo neenako razvite prostorke enote. Razlike v razvitosti posameznih območij so toliko večje, kolikor dajemo prednost enemu dominantnemu modelu ekonomskega razvoja in kolikor bolj je rigiden njegov sistem kriterijev kompatibilnosti.** Če se temu modelu zoperstavlja alternativni, oziroma če uvajamo socialne korektive, bodo razlike manjše.

Prenova centra v Ljubljani uveljavlja danes oba modela. Prvi je zahteval obširno rušenje, izseljevanje prebivalcev in novo gradnjo večjih poslovnih enot ter hitrih komunikacij (območje severno in južno od Titove ceste). Alternativni model pa se počasi uveljavlja v starem mestnem jedru.

Dominantni model daje prednost novim potrebam gospodarstva ne glede na socialne posledice. Takšna prenova uveljavi v centru potrebne gospodarstva ter trgovine, bančne in politične reintegracije. Bivalne, kulturne in uslužnostne funkcije v centru postanejo zanemarljive.

Alternativni model v večji meri ohranja bivalnost okolja in s tem tudi uslužnostne dejavnosti ter lahko bolje integrira kulturnodružabnostne ali turistične oblike razvoja. Zelo pogosto razvija malo gospodarstvo, ki nudi možnosti zaposlovanja, obenem pa tudi povečuje ponudbo v mestu.

Centralna mestna območja postanejo tako »značilni predmet« novih zahtev gospodarskih interesov. To sproža socialne konflikte zaradi izgube »kulturnega« in družabnostnega prostora, stika z tradicijo in zmanjševanja bivalnih kapacitet.

Vendarle, kljub svoji socialni ceni, prenova ostaja konstantna potreba v urbanizacijskem razvoju in interes v prestrukturiranju dejavnosti mesta. Nasprotja prenove so vidni pojav modernizacije urbanih struktur, ki se jim ne moremo (ne znamo) izogniti, lahko pa zmanjšamo njihove negativne in nezaželjene posledice.

Dva družbena cilja sta pri tem prisotna: zviševanje uporabne vrednosti prostora in zagotavljanje socialne kontrole nad uporabniki prostora (Jakhel, 1979; Rogić, 1988; Rotar, 1981; Friedland, 1983).

Prvi cilj zahteva znatne investicije in nove, gospodarsko zanimive uporabnike, drugi pa politično kontrolo nad uporabljenimi resursi. **To je objektivna notranja dinamika oblikovanja vsebine za prenavo mestnih centrov,** ki prav zaradi teh lastnosti ostaja kontroverzen proces.

Na teh konfliktih in njihovem reševanju se testira inovativnost in demokratičnost družbenega sistema, pa tudi njegova humanitarna ter civilizacijska naravnost.

Prenova torej pridobiva več pomenov. Prav enodimenzionalnost posegov je najbolj vprašljiva v luči »civilizacijskih« rešitev. Je izraz preteklih monopolov in zaverovanosti v neomejene, linearne linije rasti (palco-industrijskih, kapitalskih) urbanih sistemov.

Nobena prenova namreč ni dolgoročno uspela v svojem monofunkcionalizmu, nit je uspela izničiti javnost ter družabnost življenja – lahko pa je te vsebine preusmerila na druge lokacije in druge oblike. Med njimi pri nas prevladuje privatizacija, »umik« od »družbe«; odprla je obenem tudi nove oblike javnega komuniciranja, ki spominjajo na šumenje pred neurjem. To niso le težnje po tržnem, poslovnem karakterju urbanih cen-

trov, ampak zahteve spremembe vsebine družbenega razvoja. Znotraj slednjega nastopajo vse pogostejši glasovi interesnih ter socialnih skupin, ki zahtevajo kvaliteto življenskega prostora, ki v mestu živijo in ne le delajo. To je specifični razvojni moment mnogih jugoslovanskih mest, še posebno njegovih središč.

Viri in literatura:

1. Martin Anderson, 1964, *The Federal Bulldozer*, Cambridge: MIT Press
2. Richard Andrews B., 1962, *Urban Growth and Development*, Simmons-Boardman corp., New York.
3. Larry Bourne S., 1971, *Internal Structure of the City*, Oxford Univ. Press
4. Manuel Castells: *City, Class and Power*, 1978, Macmillan, London
5. Robert Dahl, 1961, *Who governs*, Yale University Press; New Haven
6. Anthony Downs, 1973, *Opening Up the Suburbs, An Urban Strategy for America*, Yale University Press
7. *Družboslovne razprave 4*, 1987, Kvaliteta življenja, Inštitut za sociologijo, Veljko Rus z sodelavci, Ljubljana
8. Susan Fainstein F. in Norman Fainstein J., 1983, *Restructuring the City*, Longman; New York
9. Roger Friedland O., 1983, *Power and crisis in the City*, Macmillan, London
10. Pavle Gantar, 1979, Sociološko raziskovanje za potrebe mestnih prenov, *Arhitektov bilten št. 43*, Ljubljana
11. Pavle Gantar, *Urbanizem, družbeni konflikti, planiranje*, 1984, Krt, Ljubljana
12. F. Godard, M. Castells, H. Delayre, V. Dessane, C. O. Callghan, 1973: *La renovation urbaine a Paris, Structure urbaine et logique de class*, Mton, Paris
13. Jane Jacobs, 1961: *The Death and Life of Great American Cities*, Vintage; New York
14. Rudi Jakhel, 1979: *Iuzija in resničnost urbanih središč*, Cankarjeva založba, Ljubljana
15. *Kvaliteta življenja*: Veljko Rus et al., raziskovalna poročila Inštitut za sociologijo, 1984-1988, Ljubljana
16. Vladimir Lay, 1982, Proizvodnja grada i interesi, *Arhitektura* 1982/4, Zagreb
17. Henri Lefebvre, *La production de l'espace*, 1973, PUF, Paris
18. Ivan Light H., 1983, *Cities in World Perspectives*, Macmillan, New York
19. John Mollenkopf, 1983: *The Contested City*, Princeton Univ. Press, Boston
20. Harvey Molotch, 1976: *The City as a growth Machine: Toward a Political Economy of Place*, *American Journal of Sociology* 1982, str. 309-315
21. Ksenija, Petovar, M. Čanak, 1989: *Unapređenje stanovanja i stambenih sadržaja*, Institut za arhitekturo i urbanizam Srbije, Beograd; Na istem institutu glej studije: *Revizija generalnog urbanističkog plana Budve (Manojlović), Prostorni plan opštine i generalni urbanistički plan Kolašina*, 1983 (Manojlović, Petovar), *Sociološka studija grada Prištine*, 1986 (Rogić, Petovar, Vreneci), vse Beograd, UIS
22. Bogdan, Reichenberg, 1977: *Stanovanje proti bivanju*, Naši razgledi, Ljubljana
23. Braco Rotar, 1981: *Pomeni prostora*, Delavska enotnost, Ljubljana
24. Ivan, Rogić, R. Kovačević, 1986: *Dubrovnik – sociološka studija stare gradske jezgre*, Urbanistički institut SRH, Zagreb
25. Ivan, Rogić, 1988: *Sociološka studija Donjeg grada Zagreba*, Studija Karlovca, Trogira, Urbanistički institut SRH, Zagreb
26. Scannarini R., 1974, *Bologna, plan zgodovinskega centra* – prevod Ljubljana
27. Dušica Seferagić, *Problemi kvalitete života u novim stambenim naseljima*, 1985, Inštitut za društvena istraživanja, Zagreb
28. *Sinteza*, št. 58, 59,60, Prenova, 1982, Ljubljana
29. Peter Saunders, 1981: *Social Theory and the Urban Question*, Hutchinson; Univ. London
30. Richard Titmuss, 1973: *Social Policy*, Allen & Urwin, London
31. Alain Touraine, *Sociologija društvenih pokreta*, 1983, Beograd
32. Verlič Dekleva B.: *Razvoj mesta in spremembe mestnega središča*, 1985, Inštitut za sociologijo, Ljubljana
33. James Wilson Q., 1966, *Urban Renewal: the Record and the Controversy*; Cambridge MIT Press

THE UNEARABLE EASINES OF CITY RENEWAL

BARBARA VERLIČ DEKLEVA

Institute for Sociology, Ljubljana

This text deals with the problems of social environment production and decision-making concerning space-usage and with defining the phenomenon of »urbanity« in the works of different authors (Marx, Weber, Durkheim, Park, etc.)

The principal theme in this paper is the issue of city-centre restoration which is elaborated by presenting different approaches to restoration, their advantages and disadvantages. The authoress indicates that monopoly and domination, growth, development, interests and power all influence the approach to city-centre restoration. In her opinion, in Yugoslavia, neither market-economy demands requiring city-centres of a business-like character, nor the demands of the city-dwellers for improving the quality of living in city-centres are prevalent. What dominates is »privatization« as an expression of political monopoly which produces spatial one-dimensionality and mono-functionalism making them the main characteristics of city-centres in many Yugoslav cities.